

דברי זכרון

על מו"ר הגה"ח רבי ישראל אליהו וויינמרוכ וצללה"ה

- א -

כתב רבינו וצללה"ה במכתבו וז"ל, שלום וברכה. בליל ש"ק בדברנו יחד על אודות הצלחתי בנעורי אמרת "מסתמא הי' לאבא ראש טוב" ותלית הכל בזה. וז"א דאחר לא יגיע להצלחה זו אם אין לו ראש כזה. אבל דע לך האמת כי לא זהו סיבת הצלחתי כלל. בנעורי שפכתי הרבה דמעות לזכות לדי' דברים שהם יראת שמים, תשובה, התמדה בתורה בכל מצבים, ודביקות בה לשמה. ואחרי הרבה תחנונים נפתחו השמים ברוב רחמיו וחסדיו ית"ש ואראה מראות אלקים בלימודי ועבודתי וכאן הי' כל סוד ההצלחה. הראש שלי בנעורי הי' בינוני ואולי קצת פחות אבל כשמשמים פותחים המזח והלב אז נפתחות השגות נעלות ועמוקות מאד בכל התורה כולה. ואתה בני יקירי דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם כי כל לבבות דורש ה'. ואם תדרשנו ימצא לך בזה ובבא לעולם עכ"ל.

והנה עיקר הדבר מפורש בביאור הגר"א משלי (טז, א) עה"פ "לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון", וכן הוא בתורה רחמנא לבא בעי, וכאשר ישים מגמת נפשו לעיין בתורת ה' בכל לבבו בכל נפשו ובכל מאודו ה' יתן לו דעה ובינה והשכל ללמוד וללמד. עכ"ל. וכ"כ המהרש"א בנדה סט: על הגמ' שם ע: מה יעשה אדם ויחכם ירבה בישיבה וימעט בסחורה וכו' אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, וכ' המהרש"א שיכול לשנות הגזרה שנגזר עליו להיות טפש ע"כ. [וע' בס' מרבה חיים, שיחות תורה פרק ד' עמ' קפב, מה שמייתי מהיערות דבש (דרוש ד, ז, אבל) דרק ע"י רוב תפלה ותחנונים מזכה לאדם להשיג ישירות התורה ולפענח מצפונים ע"ש]. והראוני ב"א הרב משה גולדשטיין שליט"א בספר חזון למועד (ענין ל"ג בעומר) דמייתי מדרש הלל, נדפס בספר בית המדרש (יעלניק) ח"ה עמ' 97 וז"ל "ההופכי הצור אגם מים", מלמד שהיו ר"ע ובן עזאי טרשים כצור הזה, ועל ידי שציערו עצמן על ת"ת פתח להם הקב"ה פתח לתורה, ודברים שאין יכולים לעמוד בהם ב"ש וב"ה לאיסור

והיתר, עמד בן עזאי ופרשם וכו', עמד ר"ע ופירשם שנא' מבכי נהרות חבש ותעלומה יוצא אור, מלמד שראתה עינו של ר"ע במרכבה כדרך שראתה עינו של יחזקאל הנביא, לכך נא' "ההופכי הצור אגם מים" עכ"ל. ומבואר להדיא שפתח [לר"ע וכן עזאי] הקב"ה פתח לתורה גם בכשרונותיהן, ואפשר להשיג הרבה יותר מכשרונותיו.

וראיתי מובא מדרשות "בית דוד" דרוש ד' (לו:): דהמשים השתדלותו להשיג שאר חכמות לא ישיג רק אשר יהי בכח שכלו להשיג ולא יותר, משא"כ במשים השתדלותו להבין חכמת התורה, ואדם מראה לתורה אהבה אמיתית, אז כמים הפנים לפנים התורה מראה לו אהבה בחזרה ומחדשת לו דברים למעלה ממה שהי' מסוגל להבין מעצמו, דעכ"ז התורה תמציא עצמו אליו, וכמ"ש במשלי (ח, יז) אני אהבי אהב ומשחרי ימצאוני, והביאור דבשאר חכמות אין החכמה אוהבת האיש ההוגה בה, דהרי אין בהם רוח חיים, ורק האיש אוהב החכמה אבל לא החכמה אותו, משא"כ התורה בהיותה מקור חיים, הנה היא אוהבת להוגים בה כמ"ש באבות (ו, א) נקרא ריע אהוב, וכן בברכת חתנים קבעו שמח תשמח ריעים האהובים, כי עיקר מעלתם בהיות כל אחד נאהב מזולתו וכו', ולזה התורה מרכזת ואומר "אני אוהבי אהב" [ע' נפה"ח שער ד' פרק ג' שמבואר הענין שם בכל אותה הפרשה משלי קאפיטל ח' שהוא מאמר התורה הקדושה עצמה אשר בחוץ תרונה] היינו כי אינני כשאר חכמות אשר אין בהם האהבה להוגים בה וכו', לא כן אנכי כי אהבי אהב, ולזאת "ומשחרי ימצאוני" בלי ספק, כי אנכי אמציא עצמי אליהם אם אראה עוצם השתדלותם, משא"כ בשאר חכמות כדביארנו, שים לבך לזה כי נפלא הוא עכ"ד. וכ"ה ברוח חיים אבות פ"ו מ"א נקרא רע אהוב ע"ש. ויסוד הדברים כבר נתבאר דהוא להדיא בהגר"א ומהרש"א ומדרש הלל.

והראוני שהדברים מפורשים בחובת הלבבות, שער חשבון הנפש, פרק ג', אופן כ"א, שכתב חשבוננו עם נפשו על מה שיש ביכלתו ממעשה העבודה וכו' ואח"כ ישתדל להוסיף על מה שיש ביכלתו, ויכסוף בו בלבד, ויעלה אליו במחשבתו, וישאל מהקל לעזרו ולאמצאו על יותר ממה שיש ביכלתו מן הידיעה והמעשה בלב ומצפון נאמן. וכשיתמיד על זה ימציא לו הבורא בקשותיו, ויפתח לו שערי ידיעתו, ויחזק שכלו ואבריו לעמוד במצוותיו אשר למעלה מיכלתו, מדרגה אחר מדרגה, כמו שנא'

(ישעי' מח, יז) "אני ד' אלקיך מלמדך להועיל מדריךך בדרך תלך" וכו'. כי התלמיד ימצא בלבו, כשהוא משתדל בחכמה, כח עליוני רוחני, אין בכח אדם להועילו בו, ולזה אמרו רבותינו ז"ל (ב"ב יב.) חכם עדיף מנביא, ואמר אליהוא (איוב לב, יח) אכן רוח הוא באנוש וכו'. וכאשר ישתדל בהם המאמין בלבו ובמצפונם ויגיע מהם כפי יכולתו, יפתח לו האלקים שער המעלות הרוחניות, ויגיע מהם אל מה שלמעלה מיכלתו, ויעבוד הבורא ית' בגופו ובנפשו, בנראהו ובנסתרו וכו'. וכן בעל מעשה עבודה, אם ישתדל וימהר ויחרץ לעשות מה שיש ביכלתו, יעזרהו האלקים לעשות מה שהוא למעלה מיכלתו, אשר הוא הפרי העליון והטובה הנכבדת מאת האלקים על סגולתו ואנשי אהבתו כעוה"ז, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (אבות ד, ט) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימו מעושר וכו' עכ"ל. ומפורש בנ"ל.

אכן תימה מש"כ רבינו זצלה"ה "ואראה מראות אלקים", וכי נביא הי'. והראוני למרנא החפץ חיים זצלה"ה בספר תורת הבית, במאמר עלבונה של תורה, שכתב ואח"כ להתאמץ במסי"ג להכניס הבן במקור מים חיים תורה שבע"פ הגמ' הקדושה שתאיר בבתי נפשו אורה וקדושתה, ותפקחנה עיניו לראות מראות אלקים עכ"ל. הרי שגם הח"ח זצ"ל השתמש בכיטוי זה. וכן הערוני שגם החוה"ל כ' שם ויוכל להוציא ממנו כמעט שתדמה לנבואה הבאה מאת האלקים, וכ"כ כי התלמוד ימצא בלבו כשהוא משתדל בחכמה כח עליוני רוחני אין בכח אדם להועילו בו כמ"ש חכם עדיף מנביא ע"ש. וכן הלשון ב"מדרש הלל" מלמד שראתה עינו של ר"ע במרכבה כדרך שראתה עינו של יחזקאל הנביא ע"כ, אלא דצ"ע כוונתם.

ונראה בזה, דכתב התנחומא פ' נח "העם ההולכים בחשך ראו אור גדול" שהקב"ה מאיר עיניהם בתורה שבע"פ, ובאר מו"ר זצ"ל דהכוונה כמ"ש בגה"ה מהמהרי"ץ הנדפס בנפה"ת סוף שער א' בשם הזוה"ק השמטות זוהר ח"א דף רס"ד ע"א, ומובא בספר מחשבות חרוץ פ"א ד"ה וכל, וכ"ה בספר הבהיר סי' קמ"ז, דאור הגנוז משי"ב גנוזה באורייתא, היכן גנוז בתורה שבע"פ, וזהו כוונת התנחומא. אלא שהקשה דצ"ב האין התנחומא מוכיח מתיבת "אור גדול" שזהו אור הנברא ביום הראשון שגנוז הקב"ה לעמלי תושבע"פ. ותי' דכתב הנפה"ת שע"ד פכ"א

דמה דתניא בפ"ו מאבות מ"א, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים רבים, היינו ערין וצחצוח הנפש באור הגנוז אשר כל מלאכי מעלה וחיות ושרפי הקודש ושום נביא וחזוה לא השיגהו כלל עצם ענינו וכו', ולכן אמר סתם לדברים הרבה, שאינו דבר המושג לאומרו ולבארו ע"ש. ולכאורה כוונתו שהרי על אור הגנוז אמרו רז"ל (חגיגה י"ב) שבו הי' אדם צופה מסוה"ע עד סופו, דהיינו מופקע מכל סוג של הגבלה ושעבוד לחוקי הטבע, שכל כולו אינו אלא הגבלות, אלא אור הגנוז נגזר לצדיקים לעת"ל שזהו בלתי מוגבל, ולפי"ז אם תניא שהעוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, סתם ולא פירש מה הם אותן הדברים, אלא דברים הרבה, ע"כ הוא דבר בלתי מוגבל, שזהו אור הגנוז שרואין בו מסוף העולם עד סופו, וזהו דרשת התנחומא דאור גדול זהו אור הנברא ביום ראשון שגנוז הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ, דסתם "גדול" בלתי מוגבל וכנ"ל. ומכיון שגנוז בתורה, ממילא ע"י עסק התורה לשמה, זוכה לאור הגנוז ודוק עכ"ד.

ורציתי להוסיף על דבריו הקדושים, דזהו ביאור הנפה"ח שם פי"ח, פי"ט, שבעוסק בתורה לשמה יש לו הנהגה עליונה דשם הוי"ה למעלה מכחות הטבעיים ע"ש. ובאר מו"ר זצלה"ה (עיני ישראל ח"ב, פסח עמ' רד), גדר אור הגנוז, שאמרו רז"ל "ויהי אור" אור שכבר היה, ומשו"ה לא כתיב ויהי כן, די' ב' אופנים להבין את הבריאה, א) מחיצתו ית"ש, והוא המבט על כל המציאות מצדו ית"ש, וזהו "נהורא עימה שרא", וזהו אור שהי' כבר. ב) תפיסת המציאות כפי שהיא נתפסת בהבריאה ומצד הבריאה, וזהו "ידע מה בחשוכא", ע"ש באורך. ולפי"ז אם גנוז בתורה שבע"פ, ע"כ מי שלומד בה לשמה זוכה להנהגת "נהורא עימה שרא" במחיצתו ית"ש למעלה מן הטבע. ולפי"ז כמו בכל הנהגותיו למעלה מן הטבע, כן בהשגותיו בתורה גופא, וזהו מגלין לו רזי תורה. וזהו זוכה לדברים הרבה, ודוק.

אשר לפי"ז מיושבת היטב לשון המכתב, דמש"כ וראיתי מראות אלקים, אין כוונתו נבואה ורוה"ק, אלא מכיון שהתפלל לדבקות בתורה לשמה, ממילא זכה לאור הגנוז, "מעל שמים חסדך" כמבו' בגמ' פסחים והנפה"ח, וממילא זכה לדברים הרבה השגות נעלות ועמוקות בתורה גופא. ויוצא ג' דברים. א) הנהגותיו "מעל שמים חסדך", למעלה מכחות

הטבעיים. ב) בהשגות בלתי מוגבל בתורה עצמה. ג) בכשרונות למעלה מכוחותיו וכשרנותיו וכמפורש בהגר"א והמהרש"א והחזו"ל ודרשות בית דוד ומדרש הלל, וכו"ל.

- ב -

ויש בזה עוד הרגשה. יעוי' בספר עיני ישראל ח"ב (עמ' שמח) שבאר מו"ר זצלה"ה בגמ' בחגיגה (יד:) ארבעה נכנסו לפרדס ואלו הן בן עזאי ובן זומא אחר ור"ע וכו' אחר קצץ בנטיעות רע"ק יצא בשלום וכו' אחר קצץ בנטיעות מאי היא, חזא מיטטרון [שר העולם] דאיתיהיבא ל"י רשות למיתב, ולמיכתב זכוותא דישראל, אמר, גמירא דלמעלה לא הוי אלא ישיבה וכו' שמא ח"ו ב' רשויות הן וכו', נפק אחר לתרבות רעה וכו', רע"ק עלה בשלום וירד בשלום וכו' מאי דרש [פירש"י בפי' הב' שלא טעה כמו שטעה אחר] אמר רבב"ח א"ר יוחנן ואתה מרבבות קודש, אות הוא ברבבה שלו וכו' ע"כ. ובאר מו"ר זצ"ל הנה שתי גדולים, תנאים מופלגים, ראו את אותו מראה, האחד הסיק מזה שיש ב' רשויות ח"ו, והשני הבין את פנימיות הדברים [דמט"ט שמי בקרבו ע' רש"י שמות כ"ג, כ"א].

הסבר לחילוק זה מבו' בירוש' [הובא בתוס' שם] דאחר בעודו עובר עברה אמו ליד פתח ע"ז, והריחה מתקרובת עבו"ז, והאכילה מזה, והגם שלא הי' בכך חטא, דהלכה היא פקו"נ דוחה, אבל הי' מבעבע בו כארס של נחש, עד שבעובדא הנ"ל פרץ החוצה, וגרם לו לטעות ולכפור באלוקים חיים.

כלומר, דהפגם שנכנס בו מאכילה הנז' היתה דקה ועדינה מאד, שבעסק של "גופי" תורה לא נגע פגם זה, וקומת גוף התורה היתה בשלמות, אבל כשנכנס לעסוק "בנשמת" התורה, בזה גרם פגם דק זה, שלא יתפסו הד"ת בכל בהירותם, אלא יהא לו טשטוש מסוים, דסו"ס תקרובת עבו"ז הוא שייכות להבנה שיש ב' רשויות ח"ו, וע"כ נתפס להבנה זו ויצא לתרבות רעה.

ובאר מו"ר זצ"ל, דעומק הענין הוא כך, דהנה נשמת האדם הוא מן העליונים, שנחצבה מתחת כסא הכבוד, ויש לה שייכות בעצם גם עם ד"ת המופשטים מן החומר, אבל בעוד הנשמה שוכנת בתוך גוף חומרי,

אין השכל מסוגל לתפוס דברים שהם למעלה מגבולות העולם הגשמי, אלא ע"י כח אמצעי שיעביר את הדברים המופשטים לתוך גבולות החומר, הוא כח הדמיון, כמבוי בפסוק (הושע ב, יא) וביד הנביאים אדמה, כלומר, דהנביא אינו מסוגל לתפוס את דבר ה' כמו שהוא, מפני שסו"ס הוא מחובר לגוף הגשמי המגביל תפיסתו, ע"כ מוכרח להשתמש עם כח הדמיון, שהוא כח ממוצע בין שכל גופני לשכל מופשט, ומדמה את הדברים המופשטים בעצם, ע"י משלים וציורים הקרובים לגוף, ועי"ז יש לו אחיזה בדבר ד'.

אמנם כח הדמיון יש ביכלתו גם לדמות דברי שקר, ויסיק מהם מסקנות הפכיות ממש, ותלוי בשיעור הזיכרון של האדם, שבאם גופו מזוכך כראוי מנטיות חומריות, אזי כח המדמה שלו הוא בנקיונו וטהרתו, ומדמה לו היטב את אמיתות הדברים כראוי, ועומד על פנימיות הדברים לאמיתתם, אבל באם יש פגם בגופו, שנוטה לחומריות הגוף, אזי כח המדמה אינו בטהרתו, ועלול לשבש את שכלו בדברי שקר, ולהפוך את ענינים הרוחניים האמתיים אל ההיפוך הגמור, עד שיכול להסיק מסקנות של כפירה ח"ו.

ובזה הי' החילוק בין רע"ק לאחר, דכאשר עלו לפרדס להבין את המרכבה העליונה, שהוא רחוק רחוק מגבולות העולם, הי' מוכרחים להשתמש עם כח המדמה שיעביר את הדברים המופשטים לגבולות השכל הגשמי, וע"כ אחר שהי' בו פגם של תקרובת עבו"ז, והי' בו שייכות דקה מן הדקה להבנת שיש ב' רשויות ח"ו, בראותו המראה שהמלאך מט"ט יושב וכותב זכותא לישראל, גרם לו כח המדמה לשבש של שקר, והסיק מסקנא הפכות שאכן יש ב' רשויות ח"ו, אבל רע"ק שהי' בשיא הזיכרון החומרי, וכח המדמה שלו היא בשיא טהרתו ונקיונו הצליח להשתמש בו רק לכונן האמת ולעמוד על פנימיות הדברים כראוי עכ"ד.

ובאמת יעוי" ברמב"ם בשמונה פרקים (פ"ז) והרמב"ן סו"פ הברכה, ורוח חיים בריש ספרו שכ' הא דמרע"ה ראה באספקלריא המאירה ואילו שאר נביאים באספקלריא שאינה מאירה, משום שמרע"ה הי' מזוכך לגמרי בלי שום מחיצות המבדילות בלי פחיתות, וממילא ראה הנבואה בכל בהירותו באספקלריא המאירה, משא"כ שאר נביאים שהי' להן קצת פחיתות בב' או ג' מחיצות המבדילות, ולא היו מזוככין לגמרי בתכלית הזיכרון,

ממילא לא הי' כח הדמיון שלהן שלם לגמרי, וע"כ ראו נבואתן
באספקלריא שאינה מאירה יעוש"ה בדבריהם הקדושים.

והרגשת הלב הוא, שלפי זיכוך האדם בקדושה וטהרה ומדות טובות,
כך השגתו והבנתו בפנימיות סתרי תורה, וממילא רבינו מו"ר זצללה"ה
שהי' חסיד ועניו וטהור, וגוף קדוש מזוכך ונקי, הי' יכול להשיג בכח
דמיונו ורוב עמלו עומק פנימיות סתרי תורה, וכנ"ל.

יהא זכרו ברוך